

Bojana Modrijančič Reščič | Šolski center Nova Gorica,
Elektrotehniška in računalniška šola

Klic je postal poklic

Intervju z Matejo Gomboc, prejemnico nagrade
Desetnica za roman Balada o drevesu

Prispevek govori o Mateji Gomboc, prejemnici nagrade desetnica za roman Balada o drevesu za leto 2022. Kolegica se je s srcem zapisala slovenščini. Ljubezen do jezika jo je vodila iz šolskih klopi tudi na druga področja literarnega ustvarjanja. Po duši Ajdovka, ki je željna vedno novih odkritij, a se ne ustraši izzivov, ki jih prinaša življenje. Ko jo pokliče, jo zaznamuje z mnogimi poklici, vsi pa so namenjeni ljubezni do najbližjih, literaturi in še neodkritemu.

Literarni utrinki namesto stvarnih podatkov

» ... tudi sama sem bila srednješolka. To so leta, ki človeka najbolj zaznamujejo, saj takrat išče svoj prostor na svetu. Tudi mene so.« (Gomboc, 2022, str.4) Tako je zapisala profesorica slovenščine, pisateljica in prevajalka Mateja Gomboc v uvodnem delu romana Balada o drevesu. Ne samo nagrada desetnica leta 2022, ki ji jo je podelilo Društvo pisateljev Slovenije, tudi slovenski projekt Rastem s knjigo sta mladim tako odstrla pot v svet branja in v življenje, ki je nepredvidljivo, a so lahko »težke preizkušnje kot izziv, iz katerih zrastemo močnejši«. (Gomboc, 2022, str. 4) Ali kot je v svoji predstavitvi romana o junakinji Adi in njeni izgubi zapisala prvošolka računalniške smeri na Šolskem centru Nova Gorica v svojem govornem nastopu: »Ada se zapre vase in trpi bolečino. Želela je pozabiti, a ni mogla. Ko imaš nekoga resnično rad, bo za vedno ostal v tebi – v tvojem srcu. Treba je sprejeti, ko sprejmeš, je vse lažje.«

Odstiranje znanega in neznanega

V modernem času je skoraj vse znano na Wikipediji. Podatki, ki človeka sicer zaznamujejo, in je prav, da so zapisani. A besede na papirju kličejo po človekovi osebni noti, ko je potrebno še nekaj čisto majhnega, drobnega, da bodo zaži-

vele tudi pred očmi vseh, ki ljubijo slovenščino, ustvarjanje in življenje. Z Matejo Gomboc, Primorko, razpeto med Ljubljano in Primorsko, sva jih odkrivali skupaj.

Ko bom velika, bom ... O čem ste sanjali kot majhna deklica?

Da bom bančna uslužbenka. V zvezek sem si lepila obrazce, tudi tiste pod nagradnimi križankami, in jih vestno izpolnjevala. Funkcionalna pismenost na visoki ravni, ki sem jo pozneje izgubila.

Bila sem tudi modna oblikovalka. Punčkam iz papirja sem izdelovala obleke. Moji dizajni so bili precej hiپیjsko channelovski.

Seveda, bila sem tudi pisateljica. Čim sem se naučila pisati, sem zložila nekaj papirjev skupaj, jih spela in napisala zgod-

Mateja Gomboc, dojenčica

bo. Tudi ilustrirala sem jo. In bila njena založnica. Šola je to zatrla, odprla pa mi je druge možnosti – da bi bila igralka, policajka, detektivka ... Zdaj sem profesorica in sem torej vse troje. Pravzaprav vse, tudi bančna uslužbenka, pri vsej birokratizaciji našega poklica.

Ko sem vas spraševala po fotografiji, na kateri ste bili še otrok, ste mi zaupali, da je veliko fotografij zgorelo. Je bilo hudo?

Dogodek v mojem otroštvu, ko je naš dom pogorel, se je močno zasidral v moj spomin. Napisala sem že nekaj kratkih zgodb, ki se ga dotikajo. Še vedno se zdrznem, ko slišim bližnje prasketanje ognja. Nadomestni dom ni bil prijazen, ne spomnim se veliko, očitno sem izbrisala neprijetno. Vendar so po letu dni našo hišo popravili in smo se smeli vseliti. Da nimam fotografij, se mi nikoli ni zdelo tragično. Saj imam spomine na čase, ko sem bila otrok. Lepe spomine.

Iz ajdovske burje vas je zaneslo v megleno Ljubljano. Ali obe mesti kaj povezuje? Kaj ju ločuje?

Iz Ajdovščine v Sovodnje ob Soči, v Novo Gorico, Ljubljano, Kočevje, spet v Novo Gorico, v Ljubljano, zdaj v Pedrovo. Selitev je bilo veliko. Čisto vsakega od teh krajev imam rada.

Ljubljana je prestolnica, veliko ponuja, zlasti na kulturnem področju. Naša družina je pot vanjo poiskala zaradi prednosti s poklicnega in študijskega področja: z mojem sva v Ljubljani dobila službi, prvorojenka je hodila v srednjo glasbeno šolo, vsa tri dekleta pozneje na univerzitetni študij. Ljubljana je bila preprosto praktična. Tudi tu imam prijatelje in žlahto, tople in sočutne ljudi.

A drugačne. Primorci smo vihravi, gostobesedni, odkritosrčni, zamerljivi in odmerljivi, glasni, nasmejani in jokavi. Kljub tretjemu desetletju v Ljubljani sem še vedno drugačna od pravih Ljubljančanov. To me čisto nič ne moti niti ovira.

Sovodnje in Kočevje? Zakaj ti dve mesti?

Ko sem imela tri leta, se je moja najstarejša sestra poročila z zamejskim Slovencem. Da ni bila za takrat zelo zaprto mejo sama, me je vzela s sabo. Svojega bivanja sem se zavedela pri njej. Čeprav sem se po nekaj letih vrnila v Ajdovščino, so me tista leta zelo zaznamovala, in to v najboljšem možnem smislu.

Moj mož je doma iz Kočevja, čeprav je po obeh starših in po duši Prekmurec. V Kočevju sva si v mansardi njihove hiše postavila prvi dom. Po letu in pol sva ga zapustila ter se preselila v Novo Gorico. Šla sva s trebuhom za kruhom – dobila sva službi.

Mar ne pišete tudi priročnikov za slovenski jezik?

Mateja Gomboc, stara 7 let

Mateja Gomboc, najstnica

To je pravzaprav moja prva ustvarjalnost. Kot mlada profesorica sem pred desetletji občutila vrzel, ker dijaki niso imeli česa prijeti v roko. Jaz pa sem imela naš jezik tako rada ... Tako je najprej nastalo nekaj priročnikov, sledili so jim učbeniki in delovni zvezki *Besede 1–5*, *Mala slovnica in Mala vadnica*, *Slovenščina – po korakih do odličnega znanja*, *Slovenski poslovni jezik* ... Sploh nisem slutila, da bom padla v tako kolesje ustvarjanja priročnikov. Vendar mi je tudi to ustvarjanje v veliko veselje in odgovornost. Ker mi je veliko od tega, da bi naši mladi imeli slovenski jezik radi.

Trenutno prenavljam *Besede*, zdaj začenjam s 3. letnikom. Verjemite mi, da to delam z vso zavzetostjo.

Če bi dali na tehniko poučevanje in pisateljstvo, kam bi se nagnila? Zakaj?

Hja, še pred nekaj leti k poučevanju. Zelo rada sem med dijaki, v izziv mi je dramiti mlade iskalce in se prepustiti njihovim izzivom. Toda v zadnjih letih je v ospredje stopilo pisateljstvo. Več ustvarjam, več nastopam po šolah in knjižnicah, več se družim z drugimi pisatelji. Od tiste prve

želje, da bi moje zgodbe izšle v knjigi, je minilo že veliko časa in novih izdaj, tudi nagrad, česar sem zelo vesela. Še najbolj pa se razveselim pohvale bralcev in prošnje, naj vendar že napišem nadaljevanje njim ljubega romana.

Sama si nikoli nisem želela, da bi bila pisateljica. To je prišlo samo. Ker sem preprosto rada pisala, bilo je v meni, da sem v samotnih trenutkih sedela k papirju in izoblikovala zgodbe. *Klic je postal poklic*.

Katera skupina bralcev je po vašem mnenju zahtevnejša? Ali predstavlja poseben izziv?

Čisto vsaka. Ko pišem za otroke, imam pred očmi te prve bralce, ki si šele krojijo odnos z besedo. Si predstavljate, kako je pomembno, da vsaka beseda stoji na svojem mestu? In da je zgodba privlačna? Znajo jih na pamet – a samo, če so dobre. Otroci intuitivno čutijo, ali je zgodba dobra ali ne.

Najstniki so najbolj strastni bralci. Se vam ne zdi, da so vredni napetega zrcaljenja njim lastnega, najbolj občutljivega sveta?

Odrasli smo poglobljeni in razmišljujoči bralci. Pisanje za odrasle je zbrano delo, s prisluhom lastne notranjosti – nazadnje sem tudi sama odrasla.

Vendar sem šla skozi otroška, najstniška, mlada in zrela leta. In me obkrožajo otroci, najstniki, odrasli, starejši. Vidim jih, mislim nanje in se vanje vživim.

Vsaka skupina bralcev je zame zahtevna in vredna moje odgovornosti, da pišem dobro.

Ali boste pri pisanju bodočih literarnih del kateri starostni skupini namenjali posebno pozornost ali bodo naslovni junaki sad trenutnega navdiha, pisateljske žilice?

Ko sem končala s pisanjem *Balade o drevesu*, sem hoté prešla k šaljivemu pisanju za otroke, da sem v sebi umirila žalost ob temi in jo uravnotežila s humornostjo in nadobudnim svetom otrok. Zdaj sem se vse leto posvečala romanu za odrasle. Lahko si predstavljate, da sem po njem začela mleti otroške zgodbe. A že mi dozoreva ideja za nov mladinski roman. Kajti prav oni, mladostniki na pragu odraslosti, se mi zdijo posebej vredni pozornosti.

Zakaj? Ker so mladi največji iskalci. Ker so še neotopeli, željni življenja. Ker jim gre vse, kar doživljajo, globoko do srca in možganov. Največji izziv so mladi, ki so že napol odrasli. Teme, ki se dotikajo tega sveta, so mi najbližje.

Prav tako me zelo boli, kaj vse oblikuje njihovo življenje. Mnogo je nasilja, težavnih odnosov, žalosti, samopotrditve, odvisnosti. Teme, ki ne smejo biti tabu.

Poleg tega problemski romani za mlade običajno nagovarjajo odrasle.

Bili ste tudi v mojem bralnem klubu na Elektrotehniški in računalniški šoli v Novi Gorici leta 2015. Z vami smo se pogovarjali o romanu Dantejeva hiša, »ki govori o spopadanju študentke z življenjem po družinski tragediji«, kot je zapisala tedanja dijakinja 3. letnika računalniške smeri. Vam je mogoče ostal v spominu kakšen utrinek med mladimi poslušalci?

Srečanje z vašimi dijaki imam v lepem spominu. Prijetno sem bila presenečena, kako dobri bralci so bili, koliko podrobnosti so opazili. Neko dekle me je vprašalo, kako je mogoče, da je bila Monika iz Dantejeve hiše pripravljena na odnos s tako »starim« moškim, kar me je zabavalo – Monika je na koncu študija, Dante je komaj desetletje starejši od nje, toda za najstnike je to nekaj nedopustnega. Očarana sem bila, ker so mi vprašanja postavljali tudi fantje. Lepo mi je bilo med vami.

So tudi trenutki, ko bi kar vrgli puško v koruzo?

To se mi sicer najpogosteje zgodi v razredu – ko naletim na apatijo.

Puška bi v koruzo skoraj letela tudi zaradi Balade o drevesu. Na predstavitvi projekta Rastem s knjigo je bilo z ene stra-

ni izpostavljeno, da je to nevarna knjiga, ki v mladih bralcih lahko sproži negativne odločitve. Bila sem šokirana, da odrasli kritični bralci ne razvidijo, da sem z romanom želela ravno nasprotno – dokazati mladim, da je vredno živeti, da je pomembno biti povezan s prijatelji, ljubljenimi osebami, da je dobro biti skupaj, da je bolezen treba vzeti zares. Prijatelji pisatelji, ki so bili deležni podobnih kritik, so me pomirili.

Ne, puška je še vedno v mojem kotu, ne v koruzi.

Kateri družinski dogodek s svojimi otroki bi radi ponovno doživeli in zakaj?

Družbena omrežja nam omogočajo, da smo zelo povezani, čeprav živimo na različnih koncih sveta. Spomini, ki oživijo v nas, včasih pa tudi ob kakšni fotografiji ali filmčku iz časa, ko so bile hčere še deklice, so nam vsem ljubi. Družinska praznovanja, izleti, počitnikovanja, večerno branje pravljic, tudi bolezni, soočanja s smrtjo bližnjih – vsak dogodek je nostalgичen in hkrati mil.

Ponovno bi doživela kampiranje v Valunu na Cresu. Ko smo postavili šotor, si namestili kuhinjo in začeli bivati. Vsi smo se umirili in se prepustili počitnikovanju. Družili smo se s prijatelji, ki so prav tako prihajali v Valun. Iz naših punčk so zrastle najstnice, dekleta, ki so od domišljijjskih iger prešle k prvim zaljubljenostim. Žal kampa v Valunu ni več. Je pa v našem spominu.

Mateja Gomboc ob prejemu nagrade Onino pero

Slišala sem, da radi zahajate v kraj Pedrovo. Po čem je tako poseben?

V Pedrovem smo kupili hišo, ki je zdaj postala bolj priljubljeno zatočišče od stanovanja v Ljubljani. Dali smo ji ljubeče ime »naša domačija«, saj je kot mama z ogromnim naračjem. V njej prebijemo vsak prosti trenutek, hči Katarina pa z možem zdaj celo biva v njej, saj sta oba zaposlena na Goriškem.

Pedrovo je čarobna vasica. Postavljena je na kraški rob, od koder imamo čudovit razgled na Vipavsko dolino, od Nanosa do Sabotina. Stalnih prebivalcev je 17, hiš le nekoliko več.

V vasi živita kipar in dramaturginja, imamo likovno galerijo (prav danes, 18. 3. 2023, op. p., smo imeli odprtje razstave Rudija Skočirja), kmečki turizem z odlično restavracijo, imenitno sirarno, v naši hiši živita dve pisateljici (poleg mene hči Katarina). Se strinjate, da je Pedrovo res posebno?

V svojih delih se radi vračate na Goriško. Vas tudi sicer srce vleče v burjo in med Primorco?

Kakšno otroško knjigo sicer postavim tudi v osrednjeslovensko okolje, Monika je potovala na Štajersko ... (roman Dantejeva hiša, op. p.) Vseeno pa imate prav, veliko svojih del postavljam v primorsko okolje, tudi svoj zadnji roman, katerega osrednja protagonistka je – Gorica.

Najbrž je to zato, ker moram pisati o tem, kar poznam. In Primorsko poznam.

Burja? Ko druge premetava, Ajdovci rečemo, da danes »mlčk vlejče«. Upam, da me ta trdoživost vseeno ohranja občutljivo za vse, kar je neizrečeno, skrito, nežno.

Kateri del srca je namenjen posebni nagradi?

Nagrado *desetnica* podeljuje Društvo slovenskih pisateljev, torej so moj roman za najboljšega v preteklem letu proglasili stanovski kolegi pisatelji. To mi je v veliko čast. Nagrada mi je dala potrditev, da delam prav, in me je toplo pogrela pri srcu. Hkrati pa mi je dala imperativ, da moram nadaljevati. To pa ni več delo srca, temveč možganov in duše.

Zelo ste aktivni, delovni. Imate trenutek tudi zase? Je v 21. stoletju to bogokletno spraševati?

Rada hodim, kolesarim (po mestu), plavam, hribolazim. Rada potujem. Rada berem, gledam filme, rešujem sudokuje, križanke. Rada kuham in preizkušam nove recepte. Za vse imam čas, a ne vedno za vse hkrati.

V dnevu se najde čas za mnogo vsega. Zjutraj pred službo z možem pijeva kavo v postelji in urejava dan, ki je pred nama. Tak začetek je kot uglaševanje inštrumenta pred koncertom. Nato nastopi služba, po njej kratek počitek, sprehod (včasih že peš hoja iz službe), priprava za naslednji dan. Potem ostane čas za ustvarjanje. Moji otroci so že pri kruhu, mož je priden, prah po hiši je obrisan samo enkrat tedensko.

Moje načelo je *nulla dies sine linea* – naj ne mine dan, da ne bi napisala vsaj ene vrstice v svojem delu. Tako ne izgubim stika s trenutnim ustvarjanjem.

Še nekaj: nikoli ne pišem po 21. uri zvečer. Pred spanjem se želim umiriti, zato raje berem, gledam kak film, se družim. Samo umirjena se lahko naspim in pripravim za naslednji dan, za naslednje pitje kave in nove izzive.

Kaj bi kot čarobna vila sporočili svetu?

Če bi bila čarobna vila? S paličico bi udarila po hudobnih srcih in jih spremenila. Vojne, kopičenje bogastva, krivice, sovražstvo, nasilje – za vsako tako dejanje je potrebna odločitev. Storila bi, da bi se človek zaustavil, razmislil in se odločil za dobro, ne za slabo.

Ker nisem čarobna vila, ampak samo navaden človek, delam drobne korake med ljudmi. Pravzaprav mora vsakdo začeti pri sebi. In jaz imam veliko dela.

Sklep

V prispevku je Mateja Gomboc, prejemnica nagrade desetnica za svoj roman *Balada o drevesu* bralcem pomagala odpotovati po svoji življenjski poti, na kateri se prepletata intima in ustvarjanje. Zaznamujejo jo besede, prelite na papir, in tudi vse tiste, ki šele silijo na plan. Določa jo marsikaj: ne samo njena založba, ko je kot petletnica prodajala knjige za lire, pač pa tudi dejstvo, da zgodba izbere njo. In da je vedno zmedeno urejena, kot pravi zase. A če je kot najstnica skrivala pesmi, ki jih je napisala, lahko danes stopimo skozi vrata njenega ustvarjanja, ki nam jih na široko odpre.

Viri in literatura

Gomboc, M. (2022). *Balada o drevesu*. Miš.

Gomboc, M. (2014). *Dantejeva hiša*. Mladika.